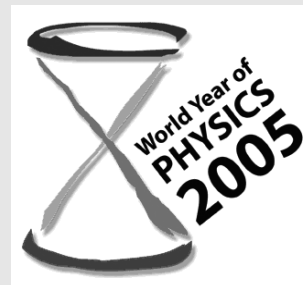


2005: a Fizika Nemzetközi Éve

SIPOS LÁSZLÓ
siposlaj@axelero.hu



2000 év végén – a Fizikai Társulatok Világkonferenciáján – több mint negyven társulat támogatta azt a javaslatot, hogy 2005-öt nyilvánítsák a Fizika Nemzetközi Événé, majd a UNESCO is felkarolta a kezdeményezést. A javaslattevők célja, hogy ez az év hozzájáruljon a fizika és szélesebb értelemben a természettudományok társadalmi presztizsének javításához. Érdemes megvizsgálnunk, hogyan hatott a fizika a társadalom, a kultúra és gondolkodásunk fejlődésére. A fizika hatása közvetlen módon jelenik meg hétköznapi eszközeinkben, és meglepően sokféle módon járulva hozzá életminőségünk javításához.

Albert Einstein (1879-1955), a berni szabadalmi hivatal műszaki szakértője 1905-ben több – ma már tudjuk, hogy fizikatörténeti jelentőségű – cikket közölt az Annalen Physik című folyóiratban. Ezekben magyarázatot adott a fényelektromos jelenségre, és bevezette a foton fogalmát; értelmezte a „nyugvó folyadékban lebegő részecskéknek a hő molekuláris elméletéből következő mozgását”; megalapozta a speciális relativitáselméletet; levezette a tömeg és az energia ekvivalenciáját kifejező $E=mc^2$ összefüggést. A dolgozatok közül a kvantumhipotézis, illetve a speciális relativitáselmélet a nem szakemberek számára is a modern fizika szimbólumává vált. Így érthető, hogy Einstein „csodaévének” centenáriumi választották az ünnepi évnék.

A Fizika Nemzetközi Événél világszerte és idehaza is számos rendezvényt terveznek, melyek célja, hogy felkeltsék a fizika iránti érdeklődést és hozzájáruljanak a fizika – szélesebb értelemben véve a műszaki-, és természettudományok – társadalmi elfogadottságának növeléséhez. Az Év hazai indító eseménye január 11-én, a Magyar Tudományos Akadémia épületében tartott sajtótájékoztató volt. „Az elmúlt száz év a fizikáé volt, de legalább ennyire a hazai fizikusoké is, akik ma is ott vannak a világ legnevesebb intézményeiben, öregbítve a magyar tudomány jó hírét” – kezdte mondandóját Vizi E. Szilveszter, az MTA elnöke.

„Nemcsak elméleti szinten lépett nagyokat a fizika a huszadik században, hanem behatolt a mindennapiinkba: se szeri, se száma azoknak a hétköznapi és speciális eszközöknek, amelyek a fizika gyakorlati alkalmazásai.” – jelezte Németh Judit, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat elnöke. Megtudtuk, hogy a Fizikai Szemlében új rovat indul, amelyben diákok, tanárok, fizikusok közzétehetik legújabb eredményeiket. A társaság területi- és szakcsoportjai egész évben folyamatosan szerveznek filmvetítéssel egybekötött előadásokat, többek között a Műegyetemen, az ELTE-n és a Csodák Palotájában.

„3+1 filmmel készülünk az évre” – jelentette be Bencke Gyula, a Magyar Mozgóképek Közalapítvány tudományos filmműhelyének vezetője. Az első alkotás egy portréfilm, amely Simonyi Károllyal készült, a második „A fizika kultúrtörténete” címet kapta, a harmadik pedig „Ősrobbanás” néven kerülhet vászonra. Utóbbinak külön ér-

dekessége, hogy a filmet készítő forgatócsoport bejutott a világ legismertebb svájci részecskegyorsító intézetébe, ami „kamerás embereknek eddig még nem sikerült”. A negyedik, most készülő alkotás („A szegedi lézerek”) egy riportfilm a Bor Zsolt és Szabó Gábor neve fémjelzte lézerfizika-kutatócsapat hétköznapijairól.

Egyed László, a Csodák Palotájának vezetője szavai szerint intézményünkben annak alapítása óta zajlik a „fizika éve”. Kiemelte, hogy az Öveges-teremben rendszeresen élőkben zajlanak a kísérletek. Erre a kezdeményezésre épül majd a Csodák Palotájába szervezett jubileumi rendezvénysorozat egyik legfontosabb eleme, az otthon kísérletező fizikatanárok bemutatkozása.

Az európai fizikusok kezdeményezésére vándorkiállítás indul a világon – tudtuk meg Nagy Dénes Lajostól, az 1968-ban alakult Európai Fizikai Társulat (European Physical Society) Konferencia Bizottságának elnökétől. A nemzetközi évnék további apropója, hogy 50 éve, 1955-ben hunyt el Einstein Princetonban. Halálának évfordulóján, április 18-án az amerikai egyetemi városban kialudtak a fények, majd kiszáradva egy fényjel indult útjára, hogy staféta formájában körbejárja a Földet és Princetonba visszatérve újból fényár borítsa a tudós egykori lakhelyét. Az akcióhoz Magyarország is csatlakozott, így április 19-én Románia és Szerbia irányából hozzánk is elért a fénystaféta, amelyhez autofényezésrel, tábornózzal, zseblámpával, de akár engedélyezett tűzijátékkal is bárki kapcsolódhat.

Az idén 136 éves Természet Világa folyóirat számos cikkfolyamban foglalkozik a fizika tudományával – számolt be terveikről Staar Gyula, a lap főszerkesztője.

Szilágyi Zsuzsa a Mindentudás Egyeteme (ME) kapcsolódó eseményeiről számolt be. Szabó Gábor nyitóelőadását további négy fizikai tárgyú előadás követi: Kolláth Zoltán a csillagbelső hangjairól, Faigel Gyula az atomi szerkezetekről, Fodor Zoltán a világegyetem keletkezéséről, Kroó Norbert szemeszterzáró előadása pedig a fény fizikájáról szól.

Vizi E. Szilveszter zárszavában kiemelte, 2005-ben nagyon is időszerű az áttörés a természettudományok ismeretterjesztésében, hiszen egyelőre ott tartunk, hogy a hazai sajtótermékek még a világszenzációt jelentő publikációk mellett is gyakran szó nélkül elmennek.